

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Informació i reserves:
tel. 93 256 21 22
reserves-mhcb@bcn.cat

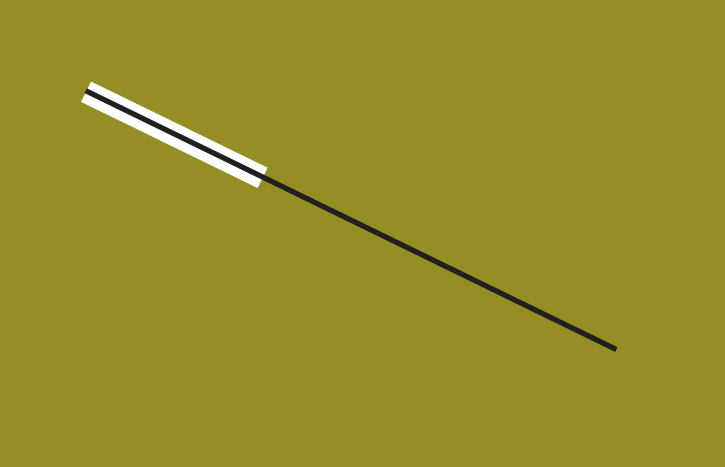
- GUIES D'HISTÒRIA URBANA DEL MUHBA:
1. BARCHINO/BCN
 2. GAUDÍ/BCN
 3. DIAGONAL/BCN
 4. PARCS/BCN
 5. GÒTIC/BCN
 6. AIGUA/BCN
 7. BARRAQUES/BCN
 8. DEFENSA 1936-39/BCN
 9. ORIENT/BCN
 10. SEAT 1950-65/BCN

www.museuhistoria.bcn.cat

©MUHBA 2011	2a edició: juny de 2011
AUTORIA:	Màster UAB/MUHBA d'Intervenció i gestió del paisatge: Mercedes Gómez, Carolina Horrach, Andrea Manenti, Mar Montejano, Karina Peña.
TEXTOS:	Andrea Manenti
ASSESSORAMENT HISTÒRIC:	Teresa Navas
FOTOGRAFIA:	Montserrat Cucurella-Jorba, ICC (Institut Cartogràfic de Catalunya), AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona), Tavisà.
IDEACIÓ FORMAL I DISSENY:	Montserrat Cucurella-Jorba
MUHBA Projecte Oliva Artés Amb el suport de:	
Patrocinen:	abertix SIEMENS el Periódico

TRAM DE PONENT

L'avinguda colonitzadora, 1952-1993

2010. Avinguda Diagonal des de Zona Universitària

A

La Zona Universitària: una polaritat excèntrica i sectorialitzada

(Parc de Cervantes - plaça de Pius XII) - PARADES 1-5

On comença la Diagonal? (1) L'entrada a Barcelona des de la Diagonal és una invenció relativament recent: ve després de les ambicions que van portar a la construcció del palau de Pedralbes, amb una idea de *parc aristocràtic* (3) que encara podem apreciar al seu jardí, i de la urbanització del tram de l'avinguda que permetia connectar-la amb l'Eixample. Però és sobretot gràcies a la decisió, en els anys cinquanta, d'implantar aquí el principal campus universitari de la ciutat, que la zona rep una empena urbanitzadora decisiva i es consolida com una important polaritat *excèntrica i sectorialitzada* (2). El paisatge urbà resultant presenta trets força heterogenis, que en alguns punts posen de manifest les *contraposicions formals* (4) i la complexitat del debat cultural en els anys de la dictadura franquista. La mateixa dictadura havia trobat aquí un lloc molt adequat per promoure internacionalment la seva imatge a través del Congrés Eucarístic de 1952: és un episodi d'una tradició genuïnament barcelonina, la dels grans *esdeveniments que mouen la ciutat* (5).

1952. El Congrés Eucarístic. Plaça Pius XII / AFB. Autor: Pérez de Rozas

B

La petita *Défense* barcelonina

(Plaça de Pius XII - carrer d'Entença) - PARADES 6-9

Aquesta part del tram de ponent pren la forma actual entre els anys setanta i vuitanta, quan es consolida com a node neuràlgic dels negocis i de l'oci comercial de la ciutat amb un abast clarament metropolità, gràcies a l'accessibilitat propiciada per l'encreuament entre la Diagonal i la ronda del Mig. Es plasma així un entorn amb analogies evidents, tot i que amb una clara diferència d'escala, amb el del districte direccional de la Défense de París: un escenari vibrant de murs cortina i de *fluxos encreuats* (7). Revisant els models arquitectònics i urbanístics racionalistes, se cerquen noves maneres d'*habitar la modernitat* (6) i van sorgint molts edificis d'oficines que mostren clarament el pes del poder empresarial. Es fa evident, doncs, la qüestió de la relació entre la Diagonal i el teixit urbà preexistent (el del barri de les Corts) que, si l'Hotel Hilton soluciona amb un artifici pictòric, introduint una mena de *finestra al campanar del Remei* (8), a l'edifici de l'Illa es torna el motiu principal del projecte i atorga al conjunt la força d'un autèntic *manifest urbà* (9).

1925-1935. Avinguda Diagonal, Palau Reial de Pedralbes / AFB. Autor: Josep Domínguez

C

La redefinició dels models residencials

(Carrer d'Entença - plaça de Francesc Macià) - PARADES 10-12

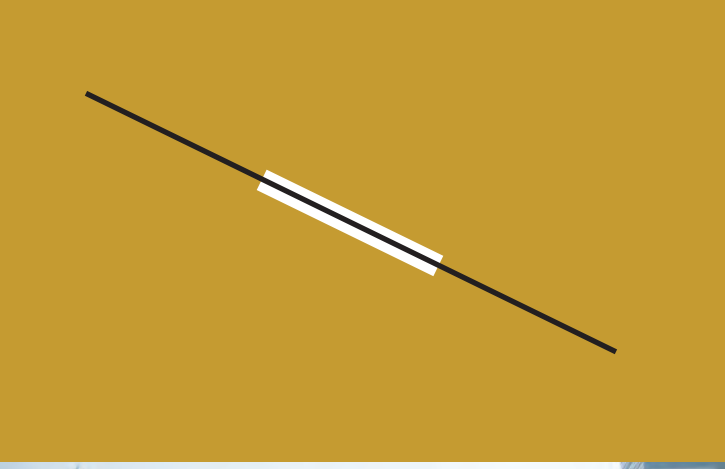
La Diagonal comença a tenir aquí una imatge urbana de més compactat i densitat, pròxima a la de l'Eixample. De fet, la plaça de Francesc Macià, amb les seves escenografies classicistes i els seus edificis que *arrufen les celles* (11), és la ròtula, la interfície entre el teixit urbà quadrícula de l'Eixample i un sistema urbanístic marcat per les actuacions de Rubió i Tuduri dels anys trenta, i per una clara visió de *metròpoli enjardinada* (12), que té l'eix principal en la mateixa Diagonal de ponent. La relativa proximitat amb la ciutat més consolidada i la disponibilitat d'espais amplis i ben equipats són les condicions favorables perquè es puguin desenvolupar aquí, en els anys seixanta, diferents operacions immobiliàries d'alt *standing* que avui podem apreciar com a *variacions sobre paisatges residencials* (10). Nous programes i noves formes de relació entre l'estructura viària i l'edificació es plasmen en aquest espai en els anys de l'alcaldia de Porcioles.

1926-1928. Asfaltant l'avinguda Diagonal / AFB. Autor: Josep Domínguez

TRAM CENTRAL

La frontera de l'Eixample, 1884-1955

D

L'aparador de l'hegemonia burgesa

(Plaça de Francesc Macià - plaça de Joan Carles I) - PARADES 13-21

La Diagonal que va des de Francesc Macià fins a la *cruïlla amb història* (21) del Cinc d'Oros, amb l'*atmosfera burgesa* (13) que es respira als seus baixos i amb les seves *icones prestigioses i exclusives* (18), apareix avui com un elegant *bulevard-aparador*, continuació «natural» del passeig de Gràcia. Un escenari ideal per a la representació de la burgesia barcelonina, amb diferents llenguatges historicistes que reflecteixen les polèmiques de la primera meitat del segle xx i amb algun contrapunt modernista i també racionalista. En uns terrenys abans ocupats només per refinades *torres i xalets* suburbans (14) es van introduint amb el temps edificis d'un *monumentalisme serial* (15), un *petit temple burgès* (20), i també experiments d'avantguarda, particularment evidents en algunes *cantonades en tensió* (17), edificis d'oficines, caracteritzats pel *cànon epidèrmic* del mur cortina (16), i les *peces que faltaven* (19) allà on encara no s'havia resolt l'encaix entre edificació i via.

1960. Plaça de Francesc Macià / AFB. Autor: desconegut

E

La modernitat que mira cap a Europa

(Plaça de Joan Carles I - plaça de Jacint Verdaguer) - PARADES 22-25

Aquest tram de la Diagonal, el primer a ser urbanitzat, ja des del principi està marcat per aquell caràcter de frontera en la redefinició del centre urbà que es reproduirà al llarg de tota l'extensió i l'evolució de l'avinguda. L'estètica modernista d'algunes cases, autèntics manifestos de la *representació urbana* (22), i sobretot l'emergència visual de la Casa de les Punxes, són les expressions més evidents d'una *forta ambició europea* (23), d'un desig de cosmopolitisme cultural barrejat amb la promoció de valors autòctons, de la recerca d'una identitat nacional a partir de la dialèctica amb el debat intel·lectual internacional. És una voluntat programàtica, entre *continuitat i progrés* (24), molt semblant a la que inspira l'arquitectura de l'edifici de la Mútua Metal·lúrgica d'Assegurances, construït en els anys cinquanta, en un context polític i cultural molt diferent. La contundència d'aquests valors plasmat en el paisatge urbà s'acaba a la plaça de Jacint Verdaguer, sota les *mirades enigmàtiques* (25) de l'estàtua de mossèn Cinto i de l'enorme icona pop del mussol.

1931-1936. Vista de la cruïlla del passeig de Gràcia i Avinguda Diagonal / AFB. Autor: Gabriel Casas

F

La Diagonal popular

(Plaça de Jacint Verdaguer - carrer de la Marina) - PARADES 26-28

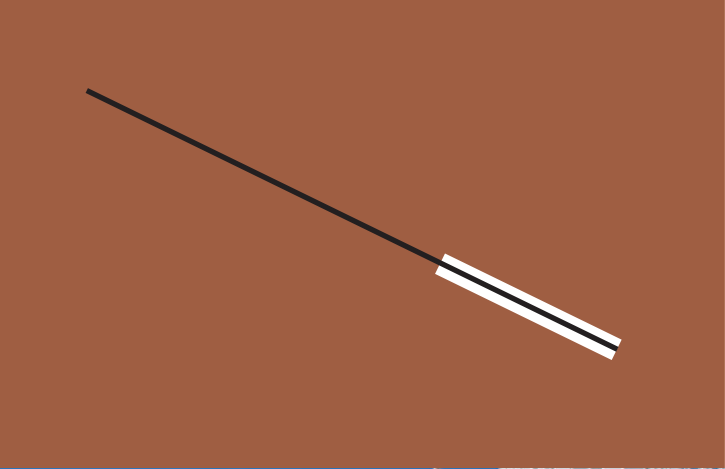
Els tallers de mecànica i els ambulatoris veterinaris que n'omplen els baixos assenyalen que aquest tram de la Diagonal travessa una part de la ciutat més popular, més modesta. És aquí, tanmateix, que trobem l'*expressivitat urbana* (27) de la casa Planells, una demostració excel·lent del que poden fer l'habilitat i la llibertat creativa davant d'uns recursos força limitats. El caràcter popular és subratllat també per la presència de dues escoles: una de religiosa, caracteritzada per un edifici de lliure *inspiració neogòtica* (26), i una altra de pública. Aquesta última, el grup escolar Ramon Llull, era part del programa de construccions escolars de l'Ajuntament de Barcelona dels anys deu i vint del segle xx i fou concebuda amb un espai interior molt qualificat, com una obra exemplar dels ideals d'*ordre i harmonia* (28) del noucentisme.

1914. Col·locació de la primera pedra del monument a Jacint Verdaguer / AFB. Autor: Frederic Ballé

TRAM DE LLEVANT

Metàstasi i metamorfosi, 1992-2010

2010. Avinguda Diagonal des del Fòrum

G

Els llimbs de la metròpoli: una centralitat encara poc urbana

(Carrer de la Marina - carrer de la Ciutat de Granada) - PARADES 29-31

La plaça de les Glòries Catalanes, nus de primer ordre de la metròpoli, espai avui en transició després de la reforma realitzada arran dels Jocs Olímpics, apareix com una *centralitat centrífuga* (30) que, tot i concentrar i donar prioritat a l'encreuament de grans eixos infraestructurals, de moment no ha assolit prou potencial per aglutinar tot allò que li donaria un caràcter més urbà. La que passa per aquí és una *Diagonal que no es veu* (29)—com les infraestructures que s'amaguen sota la seva superfície—, que conserva un cert caràcter de marginalitat, el d'un tros de ciutat pendent d'acabar. És una aposta per la centralitat i la renovació que no s'ha aconseguit per ara, malgrat algunes peces arquitectòniques importants introduïdes recentment, com el centre comercial Glòries en l'àrea de l'antiga fàbrica Olivetti, un *petit cosmos* (31) tancat en si mateix, i la Torre Agbar, icona d'escala metropolitana tot i la seva dificultat per establir una relació enriquidora amb el context urbà més proper que l'envolta.

1961. Inaguració de la plaça de les Glòries / AFB. Autor: Pérez de Rozas

H

Mutacions al Poblenou: de barri industrial a districte global

(Carrer de la Ciutat de Granada - carrer de la Selva de Mar) - PARADES 32-36

En poc més d'una dècada, el projecte del 22@ ha suposat una metamorfosi funcional, social i morfològica radical d'una àmplia part del barri del Poblenou. Hi ha una transformació evident en la rehabilitació i en el canvi d'ús d'antigues naus industrials, en la contraposició de *xemenies i torres de vidre* (32), però també en la substitució de l'eix transversal vertebrador del barri, que, si abans era el carrer de Pere IV, ara és clarament la Diagonal. L'obertura d'aquest tram de l'avinguda i la prolongació de la rambla del Poblenou són expressions de la voluntat d'introduir nous *eixos cívics* (33) en aquesta part de la ciutat. Així, en un paisatge urbà que canvia, al costat d'un *parc emmurallat* (35) i de la *compactat* (34) d'uns conjunts residencials promoguts per les cooperatives d'habitatge obrer entre els anys cinquanta i setanta, s'hi omplen els vistosos edificis d'una arquitectura contemporània «d'autor», amb el seu aire global i exuberant, que torna a subratllar la contínua *passió per l'actualitat* (36) de la Diagonal.

c. 1999. Avinguda Diagonal en el tram Glòries-Diagonal Mar / AFB. Autor: Antonio Lajubalcia

I

Fòrum i Diagonal Mar: entre obertures i segregacions

(Carrer de la Selva de Mar - Fòrum) - PARADES 37-40

L'extrem de la Diagonal que toca el mar neix després de la urbanització de la rambla de Prim, vertader *eix articulador* (39), —amb una notable qualitat urbana—, d'una zona de polígons fins aleshores mancats d'urbanitat i que van lluitar per aconseguir aquell nou espai públic. Entre el final dels anys noranta i el principi del segle xxi, dues operacions urbanístiques importants transformen radicalment la zona. D'una banda, hi ha l'operació urbana de Diagonal Mar promoguda per la immobiliària americana Hines: un conjunt residencial d'alt *standing* amb torres aïllades al mig d'un parc, que genera fortes *asimetries* (37) amb els blocs d'habitatge cooperatiu que porten el mateix nom i amb les vertiginoses *escenografies globals* (38), programàticament ambigües i genèriques, que caracteritzen l'entorn del centre comercial. De l'altra, hi ha l'operació del Fòrum 2004, que cerca introduir una nova centralitat, amb nous significats i noves formes, a l'extrem de llevant del municipi, on la *Diagonal desemboca al mar* (40).

1989. Avinguda Diagonal a tocar de la rambla de Prim / TAVISÀ. Autor: Jordi Toldó

Una mirada sobre la història recent de Barcelona a través d'una de les seves avingudes més emblemàtiques. Una invitació a interpretar el paisatge urbà de la Diagonal com a dispositiu articulador de les voluntats de representació que han anat sorgint a la capital catalana des de fa més d'un segle.

LA CIUTAT EN UN SOL CARRER

L'itinerari Diagonal/BCN proposa una nova forma d'aproximació a la trajectòria històrica de la ciutat. Un mètode insòlit per llegir i entendre el procés de construcció i consolidació de la Barcelona contemporània tan sols a partir d'aquesta avinguda fonamental de l'Eixample de Cerdà.

La Diagonal té una gran contundència visual en el plànol de Barcelona: el seu traçat i el seu nom no deixen lloc a cap dubte. Via metropolitana i gran eix urbà, la seva obertura i formació ha estat lenta, per trams, i ha anat acompanyant en el temps el creixement de la conurbació. Així doncs, aquesta via transcendental s'ha constituït des del primer moment com a carrer de frontera en la redefinició del centre urbà, on la ciutat busca representar-se a si mateixa i de cara a l'exterior. Els seus pòsits patrimonials i el seu paisatge urbà heterogeni no són sinó l'evidència de les forces, dels conflictes i dels esdeveniments que han tingut la capacitat de definir la forma i l'ús a la ciutat, d'imposar o d'acordar valors, de plasmar i de dirigir mirades.

És una Diagonal que està feta de moltes Diagonals, on, a poc a poc, s'han cristal·litzat processos i històries diferents que l'itinerari recorre i reconeix com els moviments d'una singular simfonia.

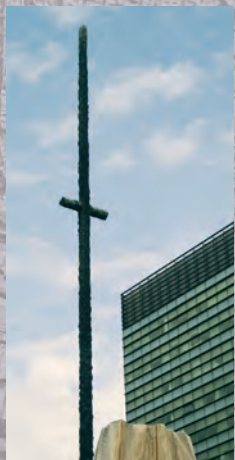
1. Parc de Cervantes
Diagonal, 708-716
J. M. Casamor, 1965

3. Jardins del Palau de Pedralbes
Diagonal, 686
N. M. Rubió i Tudurí, 1925

4. Facultat de Dret
(Universitat de Barcelona)
Diagonal, 684
G. Giraldez, P. L. Iñigo,
X. Subias / (ampl.) J. Llinas,
1958-1959 / 1998

5. Monument a Pius XII
Plaça de Pius XII
J. Riu i Serra, 1961

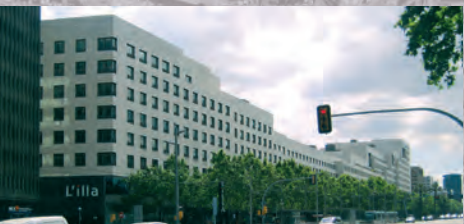
6. Complex Barcelona-2
Diagonal, 633
G. de Casademont,
M. Oliveras, P. Sebría,
J. S. Alea, J. T. Tomás,
1962-1965

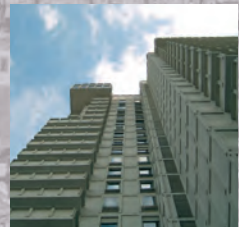
7. Torres d'oficines Trade
Av. Carles III, 92-94
J. A. Coderch, M. Valls,
1966-1969

8. Hotel Hilton
Diagonal, 589
J. Mir, R. Coll, C. Carmona,
Viaplana/Piñon, R. Mercadé,
1986-1990

9. Centre comercial L'Illa
Diagonal, 555-559
R. Moneo i M. de Sola-Morales, 1986-1993

10. Torre Talaia
Diagonal, 523
F. Correa, A. Milà,
J. L. Sanz Magallón,
1966-1970

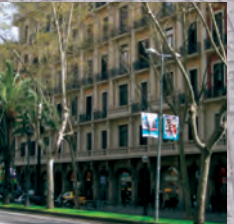
11. Edifici d'oficines
Winterthur
Plaça de Francesc Macià, 10
J. Soteras, L. García-Barbón,
1965

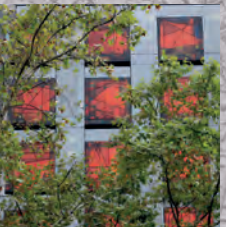
13. Edifici Ferrer i
Cajigal
Pl. Francesc, 1-5; 6
J. Rodríguez Lloveras,
1935

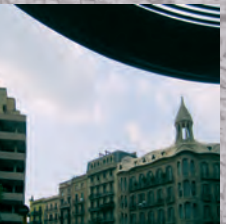
14. Casa Pere Company
C/ Casanova, 203
J. Puig i Cadafalch, 1911

15. Cases Ramon
Almirall
Diagonal, 433-439
F. Guardia i Vidal,
1928-1932

16. Edifici Zurich
Diagonal, 431b
R. M. Rivero (arq.),
C. Madirolas (plafons),
1965

17. Casa Sayrach
Diagonal, 423-425
G. Borrell i Cardona,
M. Sayrach Carreras,
1915-1918

18. Casa Pérez Samanillo
(Círculo Ecuestre)
C/ Balmes, 169
J. J. Hervás i Arizmendi,
1910-1911

19. Casa Serra
Rbla. Catalunya, 395
J. Puig i Cadafalch,
1903-1908

29. "Els balcons de
Barcelona"
(mitgera pintada)
C/ Enamorats, 5
Cité de la Création, 1992

30. Torre Agbar
Diagonal, 211
J. Nouvel, 2000-2005

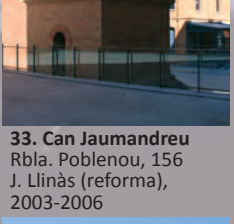
31. Centre Comercial
Glòries
Diagonal, 208
C. Cirici, C. Bassó,
1992-1995

34. Habitatges cooperatius
Diagonal, 152-158
Cooperativa Grup Civit,
1956

32. Edifici Mediapro
Diagonal, 181-183
C. Ferrater, 2005-2008

33. Can Jaumandreu
Rbla. Poblenou, 156
J. Llinas (reforma),
2003-2006

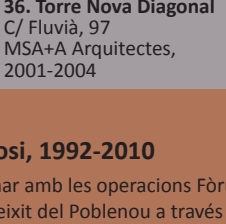
36. Torre Nova Diagonal
C/ Fluvià, 97
MSA+A Arquitectes,
2001-2004

35. Hotel ME
C/ Pere IV, 272-286
D. Perrault, 2008

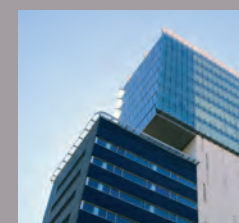
37. Blocs de pisos
"Els Triangles"
Diagonal, 38-78
Cooperatives d'habitatges,
dècada de 1960

38. Oficines del Consorci
de la Zona Franca
Pg. Taulat, 276
J. L. Mateo, 2004

39. Urbanització de la rambla Prim
Rambla de Prim
J. San José Marqués, J. M. Oller, P. Barragán,
1982-3/1988-9/1991-2

40. Edifici Telefónica
Plaça de Llevant
Enric Massip, 2010

Forum i Diagonal Mar:
entre obertures i segregacions

40. Edifici Telefónica
Plaça de Llevant
Enric Massip, 2010

TRAM DE PONENT

L'avinguda colonitzadora, 1952-1993

La creació de la zona universitària, el desenvolupament d'una àrea de negocis i d'oci comercial al voltant de la plaça de la Reina Maria Cristina i la formació d'un conjunt residencial d'alt standing: tot són expressions de la recerca de noves polaritats, ben connectades i caracteritzades per una clara zonificació, que la Barcelona metropolitana cerca cap a ponent, més enllà d'un Eixample ja saturat, en un procés de colonització territorial palesa. És una Diagonal molt verda i dilatada que, en la segona meitat del segle xx, ofereix espais generosos per a l'experimentació de noves formes urbanes en un context de grans accions.

TRAM CENTRAL

La frontera de l'Eixample, 1884-1955

En una gran ciutat en ple procés de creixement, la singularitat de la Diagonal fa que l'avinguda sigui un dels llocs privilegiats per a la manifestació de les voluntats de representació d'una classe burgesa pròspera i ambiciosa i del seu desig de capitalitat. Aquest gran bulevard de frontera, que a poc a poc sutura els teixits de la ciutat, és una Diagonal molt verda i dilatada que, en la segona meitat del segle xx, ofereix espais generosos per a l'experimentació de noves formes urbanes en un context de grans accions.

TRAM DE LLEVANT

Metàstasi i metamorfosi, 1992-2010

La nova Diagonal s'obre al mar amb les operacions Fórum 2004 i Diagonal Mar, i amb la reorganització del teixit del Poblenou a través del projecte del 22@. L'avinguda actua com a eix vertebrador de la remodelació d'aquesta part de la ciutat buscant la integració urbana d'àrees fins fa poc perifèriques i propiciant la conversió d'antigues àrees industrials en entorns productius renovats. Es tracta d'una nova centralitat fronterera, en què la metròpoli del segle xxi manifesta la seva voluntat de posicionament i representació global.

